חמשה עשר בשבט

א. תנן בריש מס' ראש השנה: „ארבעה ראשי שנים הם, בא' בניסן ר"ה למלכים ולרגלים כו' באחד בשבט ר"ה לאילן כ־דברי ב"ש, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו".

והנה מלבד השייכות הכללית בין כל ד' ראשי השנים [דכיון שכולם נשנו ב־משנה אחת ונקראים בשם „ראש השנה", מובן, שיש שייכות ביניהם גם בתוכן ענין־נם[1], הרי ע"פ הכלל הידוע[2] „נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן" מובן, שתוכן ה־ראש השנה שנשנה בתחילת המשנה — „א' בניסן ר"ה למלכים ולרגלים" — שייך במיוחד לראש השנה לאילן שנשנה בסוף המשנה.

זאת ועוד: כיון שר"ה למלכים ור"ה לרגלים חלים באותו יום — בא'[3] בניסן — מסתבר שיש שייכות מיוחדת ביניהם.

ב. ויובן זה בהקדם מ"ש הבחיי[4] (ועוד מפרשים[5]) שג' הרגלים נקבעו על התבו־אה: פסח בזמן האביב; שבועות, חג ה־קציר — קציר חטים, וחגה"ס בזמן האסיף.

וטעם הדבר שנקבעו מועדי השנה על צמיחת התבואה — ע"ד החסידות[6]:

בני ישראל נקראים „תבואת ה'", כמ"ש[7] „קודש ישראל לה' ראשית תבואתה", ו־כתיב[8] „וזרעתי לי בארץ", כי ירידת נשמות ישראל בארץ הלזו היא כמו זריעה בארץ. והנה ארז"ל[9] „כלום אדם זורע כור[10] אלא להכניס כמה כורין", שתכלית הזריעה היא ריבוי הצמיחה, שמחטה א' צומחות חטים רבות, וכן הוא בבנ"י[11], ש־תכלית „זריעתם" בארץ, שהיא ירידה עצומה, מאיגרא רמא לבירא עמיקתא[12], היא „צמיחת" וגידול הנשמה שע"י ירידה זו, כמאמר הידוע: „ירידה זו צורך עלי'", שע"י ירידת הנשמה למטה הרי היא מתע־לית למדריגה עליונה ביותר, גבוהה ביו־תר מדרגת הנשמה כפי שהיתה קודם ירי־דתה למטה.

ועוד זאת: מצמיחת התבואה יש ללמוד גם אופן עבודת נשמות ישראל:

---

1) כדמצינו גם להלכה — ראה הגמ"י הל' שו־פר רפ"א: כיון דמתניתין ארבעה ראשי שנים בהדי הדדי אידמו נמי להדדי בהא מילתא דכולן שוין דאין להתענות. וכ"ה בתשובות מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג ס"ה). מרדכי ר"ה רפ"א (סי' תשא). ועוד. — וראה ע"ד הקבלה פע"ח שכ"ה פ"ז (נעתק במלאכת שלמה ריש ר"ה).

2) ס' יצירה פ"א מ"ז.

3) אף שבגמ' שם (ד, א ובפרש"י) מפרש דקאי על רגל שבו, דהיינו ט"ו ניסן — מ"מ מזה שנשנה במשנה „בא' בניסן ר"ה כו'" מובן ששייך (גם) לא' בניסן. ובמ"א נת' (לקו"ש ח"א ע' 243 הערה 16) ע"פ דיוק הלשון „ראש חודש" (ולא תחילת החודש), שיום זה כולל בתוכו כל ימות החודש (לקו"ת ר"ה נח, סע"א. שפע טל ש"ח פ"ג). ע"ש.

4) בא יג, ד. משפטים כג, יז.

5) ראה פנים יפות משפטים כג, יד־טו.

6) ראה אוה"ת משפטים ע' א'קעח ואילך. סה"מ תר"ל ע' קלב. ועוד. — וראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' קסט ואילך.

7) ירמי' ב, ג.

8) הושע ב, כה.

9) פסחים פז, ב.

10) כ"ה בתו"א ר"פ בשלח. ובגמ' שם — סאה. ובתו"ח בשלח שם (קסט, ב) — קב.

11) ראה תו"א שם. הנסמן באוה"ת משפטים שם.

12) ע"פ ל' חז"ל חגיגה ה, ב.

א) צמיחת התבואה אינה מהחטה עצמה הנזרעת בארץ, אלא ע"י רקבון[13] החטה הנזרעת, שע"י שהזרע נרקב ובטל לגבי הכח הצומח שבארץ, ה"ז מעורר את כח הצומח שבארץ להצמיח שבלים של חטים. ומזה מובן עוד ענין – שההוספה הנעשית ע"י צמיחה אינה תוספת של כמות לחוד (שמחטה אחת נעשה ריבוי גדול), אלא י"ל שהיא כמו התהוות חדשה, איכות אחרת[14].

וכן הוא גם בירידת ועליית הנשמה, שהדרך להגיע ל"צמיחת" הנשמה ע"י ה־זריעה בארץ, היא ע"י שהאדם הוא בת־נועה של ביטול (ע"ד ענין הרקבון), ונפשי כעפר לכל תהי', דהיינו העבודה בדרך קבלת עול (שהיא "ראשית העבודה ועיק־רה ושרשה", וכמ"ש בתניא קדישא[15]), ש־ע"ז עליית הנשמה ו"צמיחתה" היא עלי' שלא בערך כלל, שנעשית כמו מציאות חדשה ממש.

ב) כשם שבזריעה גשמית נאמר[16] "הזו־רעים בדמעה ברנה יקצורו, הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבוא ברנה נושא אלומותיו", שע"י ש"זורעים בדמעה .. ובכה" דוקא, בבכי' וביטול, הנה "ברנה יקצורו .. יבוא ברנה נושא אלומותיו" – עד"ז הוא בעבודת בני ישראל, שע"י הביטול והזריעה בארץ נעשית מזה ה־שמחה בזמן הצמיחה והגילוי.

ויש לומר, שבעבודה רוחנית, השמחה המתגלית בעת העלי' אינה ענין צדדי לבד (דכיון שרואה הצמיחה לכן הוא שמח) אלא היא שייכת להעלי' גופא, דעליית הנשמה שבגדר "צמיחה", שהיא עלי' שלא בערך (עד שנעשית כמציאות חדשה) היא ע"י השמחה דוקא. וכידוע[17] בענין שמחה פורצת גדר, שע"י שמחה אמיתית מתבט־לים כל הגדרים וההגבלות של האדם, וזהו שהעלי' הנפלאה הנפעלת בהנשמה ע"י עבודתה בארץ, שנעשית כמציאות חדשה (כנ"ל), נעשית על ידי שמחה, פריצת הגדרים כו'.

ג. ועפ"ז יש לבאר הטעם שג' הרגלים נקבעו על זמני תבואת השנה:

שני הענינים הנ"ל הגורמים ל"צמיחת" ועליית הנשמה, ביטול (רקבון) ושמחה – ישנם ב"שלש רגלים":

מחד גיסא, "רגלים" הוא מלשון "רגל" [שלכן "קטן כו' שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית" פטור מראי'[18], כי "שלש רגלים" כתיב, וכפרש"י[18] "הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב", וכן איתא בגמ'[19] ד"חיגר ברגלו אחת פטור מן הראי' שנאמר רגלים"] – וידוע, ש"רגל" מורה על העבודה דקבלת עול מלכות שמים, שאינו עושה רצון ה' בגלל הבנתו והשגתו או רגש לבו (אהבת ה' ויראתו), אלא עושה כן מחמת קבלת עול (וזהו ענין הרקבון והביטול שבה־זריעה):

ולאידך, הרי הם "מועדים לשמחה", והיא השמחה המתגלית בעת הצמיחה וה־עלי'.

וזוהי גם הנקודה המשותפת שבין ר"ה לרגלים ור"ה למלכים:

תפקידו של מלך ישראל [שהכוונה בר"ה למלכים היא למלכי ישראל[20]] הוא

13) ראה תניא אגה"ק ס"ח (קיג, א). תו"א בהוספות ויקהל (קיד, ד ואילך). ובכ"מ.

14) ראה תניא אגה"ק סוס"ב (קלב, א ואילך). וראה סה"מ תרנ"ז ע' קעה־ו.

15) רפמ"א.

16) תהלים קכו, ה־ו. וראה אוה"ת שם ס"ע א־קפט ואילך.

17) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ע' רכג ואילך.

18) משנה ריש חגיגה.

19) שם ג, א.

20) ר"ה ג, א. וראה תוד"ה למלכים במשנה.

לפעול בכל עם ישראל ענין הביטול לה' („זורעים בדמעה", ביטול ורקבון), שעי"ז הוא מעלה את בנ"י לעלי' גדולה ביותר.

וכידוע ביאור כ"ק אדמו"ר הצ"צ[21], ש־ענינו של מלך ישראל הוא, להמשיך בכל בני ישראל הביטול למלך מלכי המלכים הקב"ה. דהנה אצל מלך ישראל צ"ל תכ־לית ושלימות הביטול להשם, כמחז"ל[22] „אין על גביו אלא ה' אלקיו" [שלכן „ה־מלך כיון שכרע שוב אינו זוקף"[23], שאין זה ענין של זהירות (שלא יגבה לבו מצד התנשאותו בתור מלך), אלא זה גופא הוא ענינו של מלך, להביא עצמו לביטול ב־תכלית, עד שאינו יכול לזקוף את עצמו בעמדו לפני השם, ועל ידי שהעם מבט־לים את עצמם אל המלך, כמ"ש[24] „שום תשים עליך מלך" וכדרשת חז"ל[25] „שתהא אימתו עליך", נמשך בהם הביטול של המלך למלך מלכי המלכים הקב"ה.

ויש לומר, שע"י ביטול זה של העם ל־המלך, הרי הוא מגבי' ומעלה אותם ל־מדריגה עליונה יותר. דהיות שהמלך הוא בתכלית ההתנשאות והרוממות*[25], ו־כמ"ש[26] „משכמו ומעלה גבוה מכל העם", לכן ביכלתו להגבי' ולהעלות את בני ישראל לעלי' גדולה כזו שלמעלה מזו שמצד עצמם[27] — בדוגמת ענין הצמיחה, שהיא התהוות חדשה כנ"ל.

ד. והנה בענין שמחת המועדים יש חי־לוקים בשלשה רגלים עצמם, וכמבואר ב־ילקוט[28]: „אתה מוצא שלש שמחות כתיב בחג .. אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת, למה, אתה מוצא שבפסח התבואה נידונית ואין אדם יודע אם עושה השנה תבואה אם אינו עושה לפיכך אין כתוב שם שמחה .. וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת אלא שמחה אחת .. ולמה כתב בה שמחה אחת מפני שה־תבואה נכנסת בפנים, ומה טעם אין כתוב שם שתי שמחות לפי שפירות האילן נידו־נין .. אבל בחג לפי .. שהתבואה ופירות האילן בפנים לפיכך כתב שלש שמחות".

ונמצא, שגודל השמחה דחג הסוכות הוא לפי שאז „פירות האילן בפנים" (ולא רק התבואה שנכנסת בפנים בזמן עצרת).

ויש לומר הטעם (הפנימי) לזה (בהמשך להנ"ל):

התכונות הנ"ל שבענין הזריעה הרי הן ביתר שאת ויתר עז באילנות. שהרי אין צמיחת התבואה בגדר מציאות חדשה מ־מש בגלוי, כי גם הזרע הנזרע הוא חטה או שעורה וכיו"ב (שיש בו טעם וראוי לאכי־לה), משא"כ בנטיעת אילנות הרי הגרעין הנזרע אין בו טעם, והפירות הצומחים מ־האילן הם איכות אחרת לגמרי מהגרעין הנזרע.

ומטעם זה יש חילוק בין זריעה ונטיעה בנוגע לזמן הצמיחה, דבזריעה „אין צריך שהות כ"כ ועיכוב מזמן הזריעה עד ה־צמיחה"[29], משא"כ בנטיעה ד„יש שהות ו־עיכוב רב בזמן צמיחתו כו'"[29], והיינו מצד ריחוק הערך שבין הגרעין הנזרע והפי־רות הצומחים ממנו.

ולאידך, יש מעלה גדולה בצמיחת פירות האילן לגבי צמיחת תבואה[30], ד־

---

21) בסהמ"צ מצות מינוי מלך בתחלתה.
22) משנה הוריות י', א.
23) ברכות לד, ריש ע"ב.
24) פ' שופטים יז, טו.
25) כתובות יז, א. קידושין לב, ב.
*25) עד שמלך פורץ גדר כו' (פסחים קי, א).
26) ש"א ט, ב.
27) להעיר מסהמ"צ להצ"צ שם פ"ג בענין פעולת המשיח בתור מלך.
28) אמור רמז תרנד.
29) ל' הלקו"ת בחוקותי מט, ד.
30) ראה בכ"ז לקו"ת שם.

פירות האילן ראויים לאכילה מיד, דלא כתבואה שהחטה הנצמחת אינה ראוי׳ ל־מאכל כמו שהיא[31], וצריך כמה מלאכות עד שנעשית ראוי׳ לאכילה.

וזהו הטעם לגודל השמחה של חג הסוכות דוקא, דכיון שאז הוא לא רק אסיפת התבואה, אלא גם דפירות אילן, נמצא, שאז הוא זמן תכלית השלימות בענין הצמיחה.

ה. וע״פ כהנ״ל מובנת השייכות בין ר״ה למלכים ולרגלים (שבתחלת המשנה) לר״ה לאילן (שבסוף המשנה) — דנעוץ תחלתן בסופן, שהעילוי הנרמז בתחילת המשנה (ר״ה למלכים ורגלים), הצמיחה והעלי׳ (שלא בערך), נעוץ בסופן, ר״ה ל־אילן, שבו מודגשת שלימות ענין הצמיחה, שהיא באילנות דוקא (כנ״ל).

ובעבודת האדם יש לומר ע״פ מ״ש[32] „כי האדם עץ השדה״ ואיתא בגמרא[33] דקאי על תלמידי חכמים, ועפ״ז, המעלה דצמיחה שבאילן היא מצד המעלה דתו־רה, והיינו לפי שבתורה מודגש שההצ־לחה בה תלוי׳ בענין היגיעה דוקא, „ש־תהיו עמלים בתורה״[34], כמאמר[35] „יגעת — ומצאת״, שע״י העמל והיגיעה בתורה, ה־קשורים עם ביטול האדם, זוכים לצמיחה והצלחה שלא בערך להיגיעה, המביא לשמחה אמיתית, „הזורעים בדמעה ברנה יקצורו״.

(משיחת ט״ו בשבט תשל״ה)

---

31) ראה יבמות (סג, א) „אדם מביא חיטין חיטין כוסס״ (בתמי׳ — רש״י. וראה הגהות הב״ח שם).

32) פ׳ שופטים כ, יט.

33) תענית ז, א.

34) תו״כ (ופרש״י) ר״פ בחוקותי.

35) ראה מגילה ו, ב.